

5. Усеїнов Тимур. Класичний період в історії кримськотатарської літератури. С. 145. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Useinov_Tymur/Klasychnyi_period_v_istorii_krymskotatarskoi_literatury.pdf?PHPSESSID=25fa19fgcbgnhmtq3eaqvf735

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-356-2-7>

Ямаш Ю. В.

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри дизайну

Національного лісотехнічного університету України

м. Львів, Україна

ПАЛЕСТИНСЬКІ СЮЖЕТИ В ЖИВОПИСІ І ФОТОГРАФІЇ ІВАНА ТРУША

Творча подорож Івана Труша з Єгипту до Палестини весною 1912 р. відбувалась через Порт Саїд [1, с. 68]. Свідченням його перебування у місті слугує невеличкий етюд (Порт Саїд. 1912 р. к., о., 16,5 × 26,5. НМЛ, Ж-754) з видом на порт, що зберігається у фондах НМЛ [2, с. 288]. На горизонтальному форматі картону зображений на дальньому плані порт з кораблями що стоять на рейді, або пришвартованими до берега. Більше половини горизонтальної нижньої частини (передній план) займає пристань перед якою знаходиться відносно вузька зеленкувато-мутна смуга води. Дві площини (пристань, смуга води) практично написані в одній й той самій світлій тональності. Воду виказує більш холодний відтінок. Художник в етюді не прописує деталей і в чотирьох коричневих плямах на передньому краю пірсу важко відразу розпізнати конкретну форму. Проте, Трушеві крапки-мазки дуже нагадують пали, або причальні тумби до яких кріпляться канати що фіксують рух корабля. Саме пали є ознакою облаштованого причалу морського порту. Мандруючий маляр, судячи з композиції, не міг малювати пірс стоячі перед ним на воді. Такий етюд він міг зробити стоячи на палубі пароплаву. Це досить вірогідна версія, яка наводить на відтворення реконструкції подальших подій мандрівки.

Художник починає працювати над створенням палестинської частини його нової серії. Деталі, послідовність цієї роботи до сьогоденішнього дня були не відомі, оскільки, як вже згадувалось

письмових джерел не зберіглося. В архіві Труша (Національний музей у Львові) зберігаються буквально декілька авторських чорно-білих світлин, які за змістом зображення можуть відноситись до палестинських [3]. Одна з фотографій при порівнянні із історичними і сучасними знімками і малюнками, що є у вільному доступі в інтернеті, ідентифікується в ході нашого дослідження, як панорама Єрусалиму.

На Трушевій світлині зробленої з високої гори, зафіксований вигляд міста обнесеного високими кам'яними мурами. На передньому плані зліва стежка обнесена високим кам'яним насипом яка веде з гори де знаходиться автор фотографії до низу.

Вінтажна фотографія Труша «Єрусалим» містить ледь непомітне між тим впізнаване зображення ще однієї відомої єрусалимської споруди. В крайньому лівому положенні видно баню мечеті, яка майже зливається з насиченою тональністю крон дерев. Це Купол Скелі – мусульманська святиня що знаходиться на Храмовій горі в Єрусалимі. На сучасній фотографії баня споруди мала би іншу більш ясну тональність і була істотно помітна, оскільки у 1959–1961 рр. була покрита сусальним золотом. Наявність зображення Куполу Скелі на фотографії Труша є додатковим аргументом, що на ній зафіксована східна частина Єрусалиму.

Припускаємо, що один з перших етюдів Труш робить при підйомі на Оливну гору недалеко від того місця з якого фотографує панораму Єрусалиму. В одній з приватних збірок знаходиться картина яка на перший погляд не має до палестинського нарративу ніякого відношення оскільки має назву «Під Єгипетським селом» (ф. о. , 23,8 x 13,5. С. IX, № 25) [4, с. 77]. Наші дослідження доводять що назва є помилковою [5, с. 360]. Якщо повернутись до історичної фотографії Труша «Єрусалим» й уважно співставити її зі згаданою картиною то очевидно що твір написаний на шляху до Гетсиманського саду. Явна ознака автентичності сюжетів – подібність кам'яного насипу обабіч дороги. Сюжет, на перший погляд абсолютно не цікавий і беззмістовний, якщо не розуміти що насправді Труш малює Єрусалим.

У Гетсиманському саду Труш робить фотографічні знімки та декілька швидких етюдів. Пізніше у Львові з плерного матеріалу художник виконує чисельні авторські репліки на яких будуть в різних версіях зображені тисячолітні оливні дерева, свідки моління про чашу Ісуса Христа. Фотографії і живописні твори митця зроблені на Оливній горі, або за мотивами палестинської серії, що зберігаються сьогодні в НМЛ, досі не ідентифіковані і мають в переважно назву «Оливні дерева». Більшість творів із зображенням оливних дерев як з музейних колекцій так і з приватних збірок виконані Трушем у Львові за його

власною авторською фотографією. Прикладом такої роботи може бути картина «Оливні дерева» (к., о., 26,5 × 23,5) з приватної збірки, експертиза та ідентифікація якої була проведена в ході сучасного дослідження 27. 05. 2013 р. (Акт № 201). Мотивом роботи стає куточок Гетсиманського саду запозиченого художником із зображення згаданої власної його фотографії. Труш трохи обрізає композицію світлини і на живописну роботу не потрапляє фрагмент будівлі з фотографії.

В багатьох живописних версіях Гетсиманського саду написаних художником в різні роки автор додає до зображення краєвиду стафажні постаті арабів. Це одна, або дві фігури запозичені Трушем з його власних світлин зроблених під час єгипетсько-палестинської подорожі. Деякі з персонажів його фоторобіт мандрують з однієї картини в другу.

Вибіркова частина єгипетсько-палестинського мистецького спадку художника має не символічне, а пряме трактування мотиву «молитва». Як хроніст Труш спостерігає й фотографічно фіксує східні типажі. Серед його світлин є сюжети з арабами зазнимкованими під час молитви.

Якщо ретельно проаналізувати живописний доробок Труша, який доступний й знаходиться у науковому обігу, то картин, які могли би бути написані в межах міських мурів Єрусалиму не знаходиться. Окремі його твори мають назви які дозволяють зробити припущення що, у випадку правильної наукової атрибуції, вони могли бути написаними десь в околицях Єрусалиму. Зокрема це картина «Єрусалим» (1928 р. к., о., 61 × 49,2. НМЛ. Ж-263), яка експонувалась на ювілейній виставці в НМЛ у 2019 році [2]. Аналогічний за мотивом твір з додатком стафажної фігури «Араб під селом» (Кінець 1920-х рр. ф., о., 46 × 36. НМЛ. Ж-1917) також був виставлений на згаданій експозиції [2]. Ще один твір «З Єрусалиму» (1912 р. к., о., 26,4 × 16,5 НМЛ. Ж-758) за авторською атрибуцією – назвою твору та датою, відноситься до натурального, зробленого під час палестинської подорожі і є дуже цінним в контексті сучасного дослідження. [2, с. 288]. Назви згаданих робіт, які не є конкретними, тому прив'язку до місцевості чи реальних палестинських об'єктів цих сюжетів зробити проблематично.

В Архіві Труша НМЛ зберігаються також світлини художника з зображенням архітектурних об'єктів які нагадують храмові споруди, і які ймовірно мають відношення до орієнтальної подорожі художника. На одній зі світлин можна побачити ту саму споруду що й на згаданих двох живописних роботах Труша, а саме «Єрусалим», «Араб під селом».

В результаті сучасного дослідження вдалось з'ясувати що на картинах Труша «Єрусалим» (1928 р. к., о., 61 × 49,2. НМЛ. Ж-263) та

«Араб під селом» (Кінець 1920-х рр. ф., о., 46 × 36. НМЛ. Ж-1917) та на автентичній за сюжетом авторській світліні художника зображене поховання Бней Хезир (іврит : ר״ח בנ׳ חזיר). Це один з найстаріших монументальних пам'ятників долини Кедрон. В кінці XIX початку XX ст. тобто на час перебування Труша в Єрусалимі була поширена думка що гробниця належить апостолу Якову.

В декількох метрах з права від згаданої пам'ятки знаходилась гробниця Захарії бен Йодай. Згідно версії Менахема ха-Хеброні, викладеної в його працях 1215 р. поховання належить священнику, якого згідно Книзі Хронік, було побито камінням. Гробниця також привернула увагу митця-мандрівника. Труш її зазнимкував, не виключено, й намалював, але поки що в поле зору науковцям картини художника за цим мотивом не траплялись. Могила Захарії як і попередній пам'ятник Бней Хезир являють собою моноліт вирізаний повністю у скелі. Основою споруди слугує крепідрома – трьохступінчастий стилібат. Фасад прикрашають дві йонічні колони, по боках – дві пілястри. Верхня частина пам'ятника оздоблена карнізом у египетському стилі що увінчується високою пірамідою.

Зліва від скельної гробниці Бней Хезир знаходиться ще одна значна пам'ятка, яку також малює і фотографує Труш. Найбільш відома її назва – Стівп Авессалома. Гробниця Авессалома (іврит : מוֹלֶשֶׁב־דָּוִד, пер. Яд Авшалом ; дослівно Меморіал Авшалом) також монументальне поховання вирізьблене у скелі. Ім'я Авессалом належить бунтарному сину царя Давида, який пішов проти батька.

Під час передування в Єрусалимі і огляду згаданих пам'яток Труш міг не знати їх історії, історій пов'язаних з особами на честь яких вони зводились. Скоріш за все так і було, оскільки на натурному етюді з зображенням Стівпа Авессалома він написав би конкретну назву, а не абстрактно зазначив місце «З Єрусалиму» (1912 р. к., о., 26,4 × 16,5 НМЛ. Ж-758). У випадку з трьома мотивами в долині Кедрон у визначенні мотивації художника важливо їх розташування. Для художника мало велике значення що згаданий шлях був пов'язаний з Ісусом Христом. Ландшафт навколо дороги за майже дві тисячі років, зрозуміло, змінився, але не вигляд трьох придорожніх гробниць. Тому для Труша архітектурні пам'ятки не згадка історичного минулого і ознака місцевого колориту. Це сакральне місце, сакральний пейзаж пов'язаний з життям Мессії.

Існують ще декілька авторських фотографій які зберігаються в Архіві Труша у НМЛ, а також живописні твори з різних збірок які мають відношення до орієнтальної тематики Івана Труша, але потребують точної атрибуції і наукової ідентифікації.

Скільки часу Труш перебуває в Єрусалимі достовірно не відомо. До палестинської серії відносяться також низка авторських живописних реплік з видом на ріку Йордан [6, с. 132]. Це дозволяє стверджувати що художник після Єрусалима продовжив паломницьку місію і відправився на берега річки де відбулось хрещення Ісуса Христа.

Література:

1. Лист І. Труша до Аріадни Труш (Драгоманової). Каїр, 4 квітня 1912 р. НМЛ. АТ-54888/2. Арк. 68.
2. Біла О. Відомий і невідомий Труш: науковий альбом-каталог. Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького. Львів, 2019. 376 с.: іл.
3. Список фотознімків Труша І. та його сім'ї, пояснення до них. НМЛ. АТ. од. зб. 54888/211. Арк. 44–45.
4. Іван Труш. Твори з приватних збірок. Львів : Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ. Київ : Оранта, 2005. 128 с.
5. Yamash Y. V. Digitization of vintage photographs as a method of identifying objects and reconstructing historical events (using the example of Ivan Trush's creative trip to Jerusalem in 1912). Digital transformations in culture : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. Section 21. P. 357–372. ISBN 978-9934-26-319-4
6. Островський Г. С. Труш. Оповідь-колаж. НМЛ. АТ 301. Арк. 225.